

**D. D. Emanuelis Gonzalez Tellez, In Inclyta Salmanticensi
Academia Collegii Majoris Conchensis Alumni, &
antiquioris vespertinæ Sacrorum Canonum Cathedræ
propriarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ ...**

Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia

Complectens Librum Qvintum

González Téllez, Emanuel

Francofurti Ad Moenum, 1690

Caput III. Ex Concilio a Lateran.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74544](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74544)

NOTÆ.

^a **C**antuariensis.) Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. 4. & post

Concil. Later. p. 16. cap. 3. De Cantuariensi Metropoli egi in cap. 2. de rescriptis. & textum hunc exposui in cap. cum contra, de pignor.

CAPUT III.

Ex Concilio^a Lateran.

Quia in omnibus ferè locis ita crimen usurarum invaluit, ut multis aliis negotiis prætermisissis, quasi licitè usuras exerceant, & qualiter utriusque Testamenti paginam condemnentur, non attendant: Ideo constituimus, ut usurarii^b manifesti, nec ad^c communionem admittantur altaris, nec christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiant^d sepulturam: sed nec^e oblationes eorum quispiam accipiat. Qui autem acceperit, aut christianam tradiderit sepulturæ; & ea quæ accepit, reddere compellatur; & donec ad arbitrium sui Episcopi satisfaciatur, ab officio sui maneat executione suspensus.

NOTÆ.

^a **L**ateranensis.) Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. 2. & extat textus hic in ipso Concilio generali Lateranensi celebrato sub Alexandro III. cap. 25. De quo Concilio nonnulla adduxi in cap. nonnulli, de rescriptis.

^b **M**anifesti.) Manifesti usurarii dicuntur primò, qui ita palam usuras exercent, ut ipsa operis iniquitas eos usurarios publicè demonstrat, & nullà tergiversatione possit celari eos usurariam artem exercere, juxta textum in cap. evidentiâ, & ibi tradita, de accusat. Secundò etiam dicuntur manifesti, qui in judicio confessi sunt crimen usurarum; talis enim confessio in jure facta rem facit manifestam, & notoriam, cap. vestra, cap. final. ubi probavi de cohabit. cleric. immò ob delicti detestationem, si usurarius coram pluribus testibus fide dignis fateatur se usurarium esse, præcipuè si exprimat personas à quibus usuras accepit, manifestus usurarius dicitur, ut pluribus congestis probat Caballos tom. 1. qu. 11. & qu. 537. num. 5. Dicuntur etiam usurarii manifesti, qui sententiâ judicis ita declarati sunt. Glossa verbo manifestos, cap. 1. hoc tit in 6. quia judicis sententia rem facit notoriam, cap. final. de cohabit. cleric. Unde non dicitur manifestus usurarius ille, contra quem extat legitima testium probatio asserentium, usurarium esse, ut ultra repetentes in præsentì docent Covarr. lib. 3. var. cap. 3. nu. 4. Jul. Clarus §. usura, Gibalinus lib. 1. de usuris, cap. 11. art. 1. Menochius de arbit. casu 235. Villaguth. de usur. qu. 35. Gutierrez. lib. 2. canonic. cap. 19. Molina de justit. 2. tom. disput. 333. Lessius de iust. lib. 2. cap. 20. disput. 22. Canisius de usur. cap. 7. num. 2. Ex quibus illud notandum est, non esse necessarium, ut quis manifestus usurarius dicatur, quod exercuerit manifestas usuras, vel claras; sed satis esse, quod palliatas, vel manifestas, quascunque scilicet, vel cujusvis generis usuras uno ex dictis modis exercuerit.

^c **C**ommunionem.) Hanc penam Innocentius in præsentì num. 1. ita exponit: *Ut usurarii non admittantur ad communionem Eucharisticam.* Quem sequitur Covarr. lib. 3. variat. cap. 3. num. 5. quæ est vera interpretatio. Nec audiendi sunt Abbas antiquus, & Panormit. in præsentì, nu. 2. qui ea verba explicant, ut non admittantur in Eccle-

sia, quandiu divina officia celebrantur. Nam si de hac excommunicatione sensissent Patres Concilii, frustra adderent verba illa *accipiant sepulturam. sed nec oblationes;* cum jam in præsentì pena hæc comprehenderetur.

^d **S**epulturam.) Consonant textus in cap. cum tu 5. cap. cum in diocesi, hoc tit. cap. quamquam, eod. tit. in 6. clement. 1. eod. tit. l. 9. tit. 13. p. 1. & meritò hæc pena imponitur usurariis manifestis, quia decedentibus in peccato notorio denegatur ecclesiastica sepultura, cap. final. 13. q. 2. c. final. 88. dist. cap. placuit 23. q. 5. cap. 1. de torneam. cap. 2. de raptor. cap. super quodam, cap. cum ad monasterium, de statu monach. D. Joan. Vela de delict. cap. final. num. 20. Ab hac autem pena, & reliquis exculabitur usurarius, quem penituit, & propter notam omnibus paupertatem restituere non valet; tunc enim præstita juratoriâ cautione exculatur, dist. cap. cum tu, hoc tit. d. cap. quamquam, ibi: *Pro suarum viribus facultatum.* Pluribus relatis docet Villaguth d. q. 35. de usur. conclus. 6.

^e **O**blationes.) Consonat D. Clemens lib. 4. constit. cap. 5. nam cum oblationes in propitiationem pro peccatis offerantur, ut constat in cap. 5 & 13. Deuteronom. cap. quia sacerdotes, cap. Sanctorum 10. q. 1. ab usurario manifesto, & à peccato non recedente, sed in eo permanente non debent admitti, cap. oblationes, 96. dist. Accedit quia per hujusmodi oblationes profitebatur quædam commune inter vivos, & defunctos, pro quibus offerbantur. Concil. Arelat. 2. can. 12. Concil. Valente 1. can. 2. Anastasiodor. can. 17. Aurel. 2. can. 15. Tolet. 11. can. 12. Quare generaliter eorum, qui non communicant, oblationes rejiciuntur, cap. 28. Concil. Illiber. ubi notavi: & eorum qui in peccata graviora lapsi sunt, veluti qui sibi mortem consciverunt, d. can. 17. Concilii Anastasiodor. Aurelian. 2. can. 15. qui filios suos hæreticis baptizandos tradiderunt. Concil. Illerdense can. 13. oppressores pauperum. Concil. Carthag. 4. can. 93. & 94. & alii, de quibus Suarez de relig. tom. 1. lib. 1. cap. 6. num. 4. Albalpineus lib. 1. observ. cap. 5. & 6. Lemaitre de bonis Eccles. 2. p. lib. 1. de decimis, cap. 15. Theoph. Raynaud. de litter. monit. p. 2. cap. 2. num. 22. Spondanus de cæmeter. p. 1. l. 4. cap. 4. ex nu. 3. quia juxta Ecclesiasticum c. 34. vers. 23. *Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum.*

COM.

COMMENTARIUM.

5. **EX** hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Manifesti usurarii, sive clerici, sive laici, à communionem Ecclesie repelluntur.* Probat eam textus in cap. final. 46. dist. cap. 1. & per totam 47. dist. cap. 1. & per totam 14. q. 4. cap. unic. 15. qu. 2. cap. 1. & per totum, hoc tit. cap. 1. cap. quamquam. eod. tit. lib. 6. Clement. 1. & 2. hoc tit. cap. 2. de vita & honest. cleric. cap. inter, de excessibus Pralat. can. 44. Apostol. Gregorius VII. in Synodo Romana, can. 16. Usurarii, & qui tenent pignus, postquam inde habent, quod prestaverunt, excommunicantur. Innocentius II. in Synodo Romana can. 13. in saiaabilem feneratorum rapacitatem damnamus, & ab omni ecclesiastica consolatione sequestramus. Meldense can. 55. Ut Episcopi seipos, atque ministros suos, & maxime ecclesiasticos, cunctosque Christianos in sua parochia, perpendentes ex hoc statuta Niceni Concilii, & ceterorum Conciliorum, ab usuris sine excusatione compefcant; & quos compefcere aliter non potuerint, canonicam in eos sententiam proferant. Valentino sub Lothario can. 10. usurarum turpia lucra canonice severitate inhibemus. Illiberit. can. 20. Arelat. 1. can. 12. Arelat. 2. can. 14. Aquilgran. can. 61. Agathense can. 69. Aurel. 3. can. 23. Carthag. 1. can. 13. Carthag. 4. can. 67. Laodic. can. 2. Mogunt. sub Carolo can. 10. Rhemensis can. 32. Tarracon. can. 10. Trofiteian. can. 15. Turon. can. 10. alia juris testimonia congesterunt Ant. Augustin. in epit. jur. lib. 35. tit. 6. Cresperius in summa, verbo Usura. Illustrant ultra congestos à Barbofa in presenti, Petrus Gregor. lib. 3. partit. tit. 5. cap. 5. & in tract. de usur. Tapia tom. 2. lib. 5. cap. 17. ex art. 3. Prado tom. 2. Theolog. moral. cap. 28. Acunna in cap. Presbyter, 50. dist. Fontanel. decis. 210. Pineda de rebus Salomonis, lib. 6. cap. 20. num. 14. Fragofo de regim. Christ. Reipub. p. 1. lib. 2. disput. 4. §. 21. Mendoza lib. 2. Concil. Illiber. cap. 39. & 40. Balsamon. in can. 17. Concilii Niceni. Corjolanus in can. 44. Apost. Binsfeld. in presenti. Scribentes de usuris, & novissime Lothardus & Gibalinus, Hurtado de vero marty. resol. 70. §. 2. Rouffel. lib. 6. Histor. Pontif. jurisdict. cap. 3. Mancinus lib. 1. de triplici jur. collat. cap. 13. & 226. Murga tom. 2. disquisit. 14. per totam. Selden. lib. 6. de jure natur. Hebr. cap. 10.

6. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione. Omni jure, tam naturali, divino, quam positivo, usurae permiffæ sunt: igitur eas accipientes puniri non debent. Jure naturali usuras permitti, constat; nam jus hoc dicitur hominum commercia, & societates conservari, sine quibus Respublica vix servari potest: auctor est Cicero lib. 7. de legibus. Sed major pars humani commercii consistit in usuris exigendis, leg. l. 40. ff. de rebus creditis. Ergo usurae juri naturali consonæ sunt. Accedit, nam quid naturali rationi magis congruum est, quam ut qui mercedem recipit, gratificetur, l. sed si 25. §. consuluit, ff. de petit. heredit. l. 6. ff. de serv. exportand. Oualdus lib. 17. Donelli, cap. 2. Ergo qui pecuniam mutuavit, justè ob remunerationem usuras exigit. Jure divino, tam legis veteris, quam novæ usuras indistinctè improbatas non esse, constat ex cap. 23. Deuterom. ibi: Non feneratoris fratri tuo ad usurae pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem; sed alieno: fratri autem tuo absq. usura id quod indiget, commodabis, Et in eodem libro, cap. 15. ibi: Foe-

neraberis gentibus multis, & ipse à nullo scenus accipies. Ex quibus, & aliis locis congestis à Villaguth. de usur. q. 4. ipse probat usuras non fuisse indistinctè prohibitas in lege veteri, sed tantum prohibitum fuisse Hebræis, ut inter se ad invicem usuras exererent, non autem ut gentilibus, & exteris nationibus mutuarent sub usuris: quod probatur ex cap. final. 14. q. 4. Lege gratiæ usuras approbatas fuisse, constat ex cap. 19. Luca, ibi: Et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens cum usuris utique exigissem illam. Et cap. 25. Matthæi, ibi: Oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, & veniens recepissem utiq. quod meum est cum usura. In quibus locis expresse Dominus servum increpat, qui pecuniam sibi commissam non dedit ad usuram; qui sanè non reprehenderetur, si usura illicita, aut damnata esset. Iure etiam positivo usuras permitti facile probatur ex l. socium 60. ff. pro socio, l. 5. leg. Julianus, C. de actionib. empti: & ex quampluribus legibus compilatis in tit. ff. & C. de usuris, cap. conquestus, cap. salubriter, hoc tit. Ergo non recè in presenti statuitur, usurarios manifestos puniendos esse. Deinde adversus pœnam privationis communionis Ecclesie, quam P. P. Concilii Lateran. imponunt manifestis usurariis, sic infurgo: In eo quis puniri debet, in quo peccavit, cap. nemo, de tempor. ordin. ut ita pœna respondeat delicto: l. respiciendum 11. l. aut facta 16. ff. de penis, l. sancimus, C. eod. tit. Sed usurarius peccat avaritiæ peccato, injustoque pecuniæ, vel alieni lucri desiderio, ut patet ex cap. virum, cap. bonorum, cap. scus, 47. dist. ergo pœnis pecuniariis, non verò privatione communionis puniendus erat.

7. Quæ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, usuram ab usu, seu utendo dictam fuisse, & ta quod ex usu cujusque rei alicui accedit, usuram nuncupari. Cicero lib. 1. Tusculan. ibi: Natura dedit usuram vitæ tanquam pecuniæ, nulla præstiturâ die. Idem in Verrem 7. usuram lucis dixit: & lib. 3. epist. ad Appium, usuram temporis posuit pro usu. Plautus etiam in Trinummo ait: Nec adeo hæc emi mihi, nec usura mea; id est ad usum meum. Et hac significatione creditor ipse usuram dat, nullumque mutuum est sine usura, id est sine usu. Usura verò, quam debitor pro usu pecuniæ solvit, longè aliam notionem habet; sicut enim vectura vocatur merces, quæ pro vectione datur, mercatura lucrum de merce; similiter & usura est merces, quæ pro usu pecuniæ datur, ut notarunt Salmalius de usur. cap. 4. Arnoldus Vinus lib. 2. select. cap. 9. Et licet in stricta significatione usura accipiatur pro ea quantitate, quæ penditur pro usu fœnebris pecuniæ; lato tamen modo accipitur pro ea, quæ ex alia causa, quam mutui, ut ex conventionione, aut mora debetur, l. tutor 41. §. 1. ff. de usur. l. acceptam 19. C. eod. l. 4. C. de compens. Et in hoc præcipue differt usura à fœnore; nam fœnus significat pecuniam ipsam creditam sub usuris, id est æs alienum sub usura contractum. Tacitus de moribus German. ibi: Fœnus agitare, & in usuras extendere ignotum. Ideo, magis averfentur, quam si vetum esset. Prosequuntur Salmalius, & Vinus supra, Befoldus in delibat. juris ad lib. 22. ff. q. 1. Parladorius lib. 2. rer. quotid. cap. 2. per totum, Gaspar. Rodriguez de annuis reddit. lib. 2. c. 1. num. 18. Peguera in quest. crimin. cap. 30. num. 1. Deinde sciendum est, varias usurae definitiones adduxisse

7. Usura etymon & definitio.

adduxisse Covar. *lib. 3. var. cap. 1. P. Gregorium lib. 22. synag. cap. 3. Caspar. Rodriguez supra, Felicianum de censib. lib. 1. cap. 1. Borcholten, Hothom. Canisium in suis tract. de usur. Binfeldium in presenti rubric. Quibus omnis dicendum est cum Leothardo de usur. q. 1. num. 2. usuram esse accessionem fortis debitæ ex solo tempore tardæ solutionis: quam ipse doctè explicat per totam quæstionem illam.*

8.
Usura
malitia

Deinde sciendum est, usuram inhonestum lucrum esse docuisse Philosophos, & sanctos viros. Aristot. *lib. 4. Ethicor. cap. 1. feneratoris eodem loco ponit, quo lenones. Seneca 7. de beneficiis, inquit: Quid fœnus, & calendarium, & usura? nisi humana cupiditatis extranaturam quaesita nominata.* D. Gregorius Nyssenus, usuram partum esse ait, quem parurit avaritia, obstericatur inhumanitas. Philo de charitate, fœnus vocat servilis, & illiberalis animæ studium degenerantis in immanitatem. D. Ambrosius *lib. 3. officior. rapinam & latrocinium appellat.* D. Basilius *ad Amphilocho. can. 14. injustum lucrum.* Plutarchus *in Lucullo veterem, ac intolerabilem pestem, ac tandem Petrarcha de remediis utriusque fortun. fœnus obfœcenam rapinam esse ait, & studium quo fœdius ullum inveniri non potest.* D. Ambrosius *de Tobia cap. 5. sic mari comparat. Pecunia fœneratoris est fluctus quidam maris, nunquam quiescit, labitur veluti scopulo illisa, ut a gremio debitoris percutit, & continuo relabatur unde processit, cum murmure venit, cum gemitu revertitur: frequenter tamen placidum extrat ventis mare, semper fœnoris unda jactatur, mergit naufragos, vestitos exurit, & insēpultos relinquit.* Et *cap. 10. inquit, nihil interesse inter funus, & fœnus, inter mortem, & fortem.* Sanctus Leo *sermone 6. de jejun. septimi mensis. Multiplicatur quidem facultas injustis & tristibus incrementis; sed mentis substantia contabescit, quoniam fœnus pecunie funus est anime.* Quidam de hujusmodi hominibus sentiat Deus sacratissimus Proph. David manifestat *psal. 14. unde interrogatus Cato, quid de fœnore sentiret, respondet idem esse fœnerari, ac hominem occidere, ut refert Cicero lib. 2. de officiis. Huc spectat sanctus Ambrosius lib. de Tobia, cap. 14. Usuram petere, suffocare est.* Illustrat Novarinus *lib. 10. schediasmatis. c. 23. Hancque nefariam usurarum artem ostendunt mala, quæ ex fœnerandi licentia proveniunt; siquidem patrimonium civium evertit, totas familias in summam egestatem redigit, suisque laribus civēs, oppida denique ipsa destitui facit.* Unde Iustinianus *in novel. 32. refert, incolas Thraciæ ita olim à fœneratoribus veratos fuisse, ut plerique diffugerint, plerique fame perierint.* De civitatibus Asiæ hæc refert Plutarchus in Lucullo: *Vrbes Asiæ fœneratores usque adeo dilacerabant, ut privatim ingenii liberi, silæque virgines, publicæ captivæ, donaria, Deorumque statua venderentur.*

9.
Usura
est pro
brum à
natura.

Deinceps sciendum est, usuram omni jure prohibitam esse, naturali videlicet, divino, & positivo. Fusè probat Castillo *de alimentis, cap. 48. Paulus Melius in addit. ad ipsum, Beyerlinch in theatro, Verbo Usura, Kling. lib. 5. loc. communum: cap. 3. & naturali jure probrum esse probatur ex eo, nam creditor lucrum ex re aliena percipiens locupletatur cum alterius jactura; quod per naturam fieri non debet. l. nam hoc natura, ff. de condit. inarb. l. jure 207. ff. de R. I. Cicero lib. 3. de offic. ibi: Illud natura non patitur, ut alio-*

rum spoliis nostras facultates, copias, & opes au-geamus. D. Augustin. *lib. 19. de civit. Dei, cap. 4. plura Connanus lib. 1. comment. cap. 1. & 2. Pinel. in rubric. de rescind. p. 1. cap. 2. num. 26. Lara in leg. si quis à liberis, §. si quis, num. 94. ff. de liber. agnos. Deinde quia pecunia non parit pecuniam; quam ob rem recipere aliquid ultra summam illam pecuniæ, contra naturam est, potiusque capi dicitur ex industria, quam ex pecunia, quæ non germinat, ut tradit Aristot. *lib. 1. polit. cap. 6. & lib. 4. Ethic. cap. 1.* Quibus & aliis rationibus moti hanc sententiam tenuerunt, Covar. *dist. cap. 1. Molina de justit. 2. tom. disp. 304. Lessius de justit. lib. 2. cap. 20. Leothard. de usur. quest. 2. num. 26. Gibalinus eod. tract. lib. 1. cap. 7. art. 1. Et si contrarium tenuerint Abulenlis in cap. 25. Martini, quest. 171. & 172. Molineus de contrab. quest. 74. num. 528. Grotius de jure belli lib. 2. cap. 12. num. 20. Jure etiam divino, tam legis veteris, quam novæ usuras improbatas esse, constat ex cap. 26. Levit. ibi: Ne accipias usuras ab eo, nec amplius quam dedisti. Et cap. 19. Exechielis, ibi: Si ad usuram non commodaveris, & amplius non acceperis, ab iniquitate avertit manum suam, hic justus vita vivet, & non morietur. Et expressius ibidem: ad usuram dans, & amplius accipiens, nunquid vivet? non vivet. Et psalmo 54. Qui pecuniam suam non dedit ad usuram. Et capite 6. Luca, ibi: Bene facite, & mutuum date, nihil inde sperantes. In quo textu licet aliqui, ut Sorus lib. 6. de justitia q. 1. existiment non præceptum, sed tantum consilium contineri, verum tamen est, præceptum exprimi; ideoque Ecclesia sepe sæpius asseruit, usuram utriusque Testamenti paginâ condemnari, ut in præsentitextu, & inc. si quis 14. q. 4. c. super eo, c. consuluit, hoc tit. probant Villaguth. de usur. q. 4. conclus. unice. Gibalinus eod. tract. lib. 1. cap. 7. art. 2. Felicianus de censibus tom. 1. lib. 1. cap. 5. nu. 16. Lessius de just. lib. 2. cap. 2. dubit. 4. Aragon ad D. Thomam q. 78. art. 1. & ita à jure divino usuram prohibitam esse docuit Basil. Imperator apud Harmenopolium lib. 3. promptuarii cap. 7. ibi: *Et si majorum nostrorum plerisque visum est tolerandam esse usuram solutionem propter creditorum fortè molestias. & incommoda; nos tamen à nostra Republica Christiana penè indignam, averfandam, & execrandam esse censuimus, tanquam jure divino interdita.* Leo Imperator *novel. 84. Notarunt Faber. de error. decad. 10. errore 1. Leothardus de usur. quest. 2. num. 27.***

Jure etiam civili diversarum gentium usuræ improbatæ fuerunt; nam Magarenfes non solum usuras vetuerunt, verum & solutas repeti jussurunt. Plutarchus in qq. rerum Græcarum. Solon. Athenis legem tulit, ne pecuniarum crediturum actio, petitiõve esset Diogenes Laërtius lib. 1. cap. 6. Samuel Petitus ad jus Atticum lib. 5. tit. 4. Lucullum etiam Asiæ Regem inter cætera illud decrevisse, ne ultra duplum usuræ exigerentur; quod ante ab Egyptiis constitutum fuerat, refert Diodorus Siculus lib. 2. & ex eo Cujac. lib. 5. observ. cap. 38. Romani etiam majori odio persequerantur fœneratores, quam fures; siquidem fures dupli pœnâ, fœneratores verò quadrupli condemnabant, teste Varrone in initio de re rustica: & usurarium fœnus, quod olim ex libidine locupletum agitabatur, ex jure civili, primò lege 12. Tabul. unciarum fœnus permiffum fuit, id est uncia singulis mensibus pro centum. Tacitus lib. 6. annal. quod deinde

10.
De usura
ex
jure
vili.

deinde anno ab urbe condita 396. repetitum fuit lege Dulia Menenia. Livius *libr. 7.* postea anno 422. lege Genutia redactum fuit ad semiunciam, id est dimidium unciae. Tacitus *diēt. lib. 6.* deinde lata fuit alia lex Marci Luculli, quam tulit in Proconfulatu Asiae, teste Plutarcho in *ejus vita*, ut usurae non possent ex crescere ultra duplum fortis; acceptamque Romae fuisse credo ex Tacito *ubi proximè*, ubi de Tiberio agens narrat consuluisse egestati debitorum, dispositis per mensam nummis, & facta copiâ mutuandi sine usuris per triennium, si debitor populo in duplum praedii cavisset: ubi praedii cavere, est hypothecas praediorum supponere in duplum, id est pro sorte, & pro altero tantum usurarum nomine; quia inde non poterant excedere usurae, *novella 121. §. 138.* Suadetur etiam ex lege si non *sortem 26. §. 1. ff. de condit. indeb.* & ex Paulo *libr. 2. sentent. titul. 14. §. 2.* juncta interpretatione Aniani, quam etiam sequutus fuit Cujacius in *parat. ad titul. Cod. de usur. & libr. 4. observat. capit. 38. & libr. 3. respons. Papin. in l. 4. §. 1. ff. de nautic. faenor.* Revardus in *lib. non debet 41. §. in re, ff. de R. I.* Savarus ad *Sidonium libr. 4. epist. 24.* quamvis aliter idem Cujac. in *notis ad Paulum supra, & libr. 2. 99. Papin. in libr. 1. ff. de usuris*: quae lex ita accepta fuit constitutione Antonini in *lib. usura 10. Cod. de usur.* ut reciperetur in illis, quae excurrunt, & exactè non sunt, ne excedunt alterum tantum sortis; sed non in exactis, quae possent in infinitum ex crescere, quando fors non solvatur; notat Budeus ad *titul. de leg. Jul. Majest. in fine.* Sed Justinianus in *novell. 121. 138. & 160.* abrogavit constitutionem Antonini fanciens ne ullo modo usurae excederent duplum, id est alterum tantum fortis. Postremo vitata fuit omnis versura, ut inquit Tacitus *ubi proximè*, lege scilicet Gabinia, de qua Cicero *libr. 5. epist. ad Atticum.* Quid sit versura, nihil mirum si Justus Lipsius ad *libr. 6. annal. Taciti, annot 53.* non percepisset; cum Cujacius in *diēt. libr. 1.* dicat à nemine intelligi posse, & exposuit sumere pecuniam sub usuris, ut usurae debita exolvantur: sed nullo probati auctoris testimonio utitur, quare verius credo versuram facere esse cambiare, & recambiare, indeque reportare quantum, atque usuras ex usuris exigere, ut suadetur ex Suedonio in *Augusto, capit. 39. ibi: Notavitque aliquos colleutoribus usuris mutuae, graviori faenore collocare, hoc est facere versuram.* Alia de lege Gabinia, & modo usurarum congestit Mafius *libr. 1. singul. opin. cap. 8.* Igitur quia conniventibus Magistratibus sensim faeneratio in mores hominum irrepfit, cui malo cum vix mederi possent Reipublicae Principes, faenori modum praescriperunt: & cum Romani ad as, & centenarium numerum referrent, ita usurarum praestationes ad eundem numerum referebant, & usuram centesimam, quae summa est, *lib. qui sine, ff. de negot. gest. lib. tutor qui, ff. de administ. tutor.* nuncupatur ea, quae ex centum nummis duodecim nummos annuos parit, & centesimo mense aequat sortem, unde ejus nomen tractum est, quia videlicet centesimo mense sortem aquaret, vel quod sortis pars centesima singulis mensibus praestabatur. Cicero 1. ad *Atticum, epist. 9. & lib. epist. 5. 21.* Seneca *epist. 128.* dicitur usura legitima in *lib. 2. Cod. Theodos. de usuris, l. lecta, ff. de rebus credit. à*

D.D. Gonzal. in Decretal. Tom. V

Plinio *libr. 10. epistol. 53.* Petro Raven. *sermon. 25. Usura mundi centum ad unum, Deus unum accipit ad centum.* Savarus ad *Sidonium libr. 4. epistol. 24.* Veteres enim in singulos menses usuras stipulari consueverunt, ut liquet ex *lib. lecta, ff. de rebus credit.* Quare menses à D. Basilio ad *Amphiloch. capit. 14.* dicuntur P. P. faeneratores. & in comœdiis Aristophanis debitor quidam optat luna carere: & ne unquam tederent Kalendae. Et Horatius *satyr 3.* tristes Kalendas dixit. D. Ambrosius *libr. de Tobia, capit. 12.* Veniunt Kalendae, parit fors centesimas: veniunt menses, singulae generantur usurae. Quia in singulis Kalendis usurae stipulantur, etsi earum solutio in Idus differretur. Unde Horatius *od. 2.* ait:

*Omnem redegit idibus pecuniam,
Quarit Kalendis ponere.*

Besses usurae erant, cum ex centum nummis octo singulis annis debitores pensabant, *l. eos, §. 1. Cod. de usuris, l. Publica, §. Titius, ff. depositi.* Semis usura dicebatur, quae ex centum nummis senarios anniversarios parit; & ducentis mensibus sortem aequat, & media centesima usurae dicitur *libr. ultim. Cod. de fiscal. usur.* Eam civilem, & modicam usuram appellat Plinius *libr. 14. histor. capit. 4.* & legitimam esse dixit Justin. in *lib. eos, Cod. de usur.* quincunces usurae dicebantur cum ex centenario anniversarius quinquarius conficitur, id est ex centum annua quinquae, *l. cum quidam, ff. hoc titulo, lib. alimenta, §. Basilica, ff. de alimentis.* Hucque alludit Horatius *lib. 1. sermon.*

*Quinas hic capiti mercedes exigit: atque
Quantò perditior quisq; est, tantò acrius urget.*

Et Perlius *satyr. 5.*

*Quia petis ut nummi, quos hic quicunque modesto
Nutrieras, peragant avido sudore deunces?*

Trientes usurae erant, quae in singulos centenarios quaternos nummos quotannis pariunt, & continent tertiam partem centesimae, *l. cum quidam, §. ultim. ff. de usur. l. eos, §. 1. Cod. eod. tit.* Itaque leviores nuncupantur in *l. si legatum, ff. de oper. public.* Huc pertinet lex *3. §. ult. ff. ad leg. Falcid.* quae auctore Hermolao barbaro, cui assensit Budeus de *asse*, sic accipienda est, ut si duodecim in annos singulos relinquuntur, & dubium sit, quantum haeres legatariis expensum ferre debeat, statuamus quoties privato fuerit legatum, ad semisses usuras summam esse reducendam; atque ideo ducenta legatariis imputari in eunda ratione Falcidia. Quod si Reipublicae in annos singulos duodecim relinquuntur, trecenta Reipublicae imputabuntur, id est, auctore Marcello, quantum sufficiat sorti ad usuras trientes. Tandem usura unciaria dicitur, quae ex centum quotannis singulos nummos cofici, ut in *l. Titius, §. Praefectus, ff. de administ. tut.* Prosequuntur alia de usuris apud Romanos usitatis Guibertus Costanus *lib. 1. 99. jur. cap. 1.* Molineus & Horhomanus in *tract. de usur. Ant. August. l. 2. 99. emend. cap. 10.* Pancirola *lib. 2. var. cap. 104.* Salmut, ad *ipsum, lib. 1. memorab. tit. 19.* Marcellus Donatus in *notis ad Capitolinum, fol. 870. tom. 6. Thesauri critici.* Leothardus de *usur. quest. 4.* Bronchorst. *cent. 2. assert. 7.* Salmatus *6. usur. Gibalinus eod. tract. c. 7. art. 4.* quid tamen jus Justinianum circa usuras statuerit, late prosequuntur Gibalinus *d. c. 7. art. 5.* Leothardus contra ipsum in *disput. speciali. Quid jus Justinianum circa usuras statuerit?* Jure etiam

Gg

ecclesia

ecclesiastico usuras prohibitas semper fuisse, constat ex canonibus supra pro illustratione conclusionis relatis.

II.
De iudice
usurarii.

Manet ergo, usurarum exactionem omni jure improbatam esse: unde à Doctoribus sapius quaeritur, an ad iudicem ecclesiasticum, vel saecularem cognitio, punitioque hujus delicti spectet. Et aliqui asseruerunt, crimen hoc merè ecclesiasticum esse, & ideo ad iudicem ecclesiasticum ejus punitionem spectare: pro qua sententia faciunt textus in cap. 1. cap. cum tuus. cap. praeerea 7. hoc tit. cap. 1. & 2. eod. tit. lib. 6. in quibus videmus ecclesiasticos iudices, tam contra saeculares, quam contra ecclesiasticos usurarios procedere. Unde ita docuerunt Glossa, & repetentes in cap. quamquam, hoc tit. in 6. alii congesti à Covarr. lib. 3. var. cap. 3. num. 1. alii relati à Cenedo collect. 30. ad Decretal. num. 2. & ultra eos alii laudati à Cevallos tom. 1. commun. opin. quest. 11. num. 7. & Glossa in cap. ex literis 32. de jurejur. usurarum causam quasi spirituales esse dixit. Alii discrimen agnoverunt inter quaestionem facti, & juris circa usuras, id est ut cum solum dubitatur, an contractus celebratus sit usurarius, nec ne, iudex saecularis possit adiri, quia non cognoscit utrum sit peccatum, vel non, sed tantum illud punit: at verò quando vertitur quaestio juris, utrum contractus tali modo celebratus sit usurarius, vel non, tunc iudicem saecularem incompetentem esse, ne cognoscat de peccato. Ita docuerunt Bartolus in lib. Tertia. num. 7. ff. solus. matrim. Alciatus in cap. 1. de offic. ordin. num. 77. Jul. Clarus lib. 5. sent. §. usura, numer. 8. & §. final. quest. 37. numer. 2. Gutierrez libr. 2. canonic. cap. 18. numer. 21. Spino in specul. testam. gloss. 13. rubric. numer. 67. Sed his omnis verior sententia docet, crimen hoc esse mixti fori, & posse puniri in laicis etiam à potestate utraque, & propriis poenis damnari, nec quaestionem juris, & facti esse hoc loco distinguendam, sicut nec in sacrilegio, aliisque ejusmodi delictis, quae ab utraque potestate damnari, & puniri constat, distinguitur, ut pluribus relatis docet Binsfeld. in presenti rubric. notab. 14. conclus. 6. Rodriguez de annis redditibus. lib. 2. quest. 3. num. 122. Gibalinus lib. 1. de usur. cap. 7. art. 8. conclus. 9. D. Joseph. Vela in cap. 1. de offic. ordin. num. 71. Omitto Molineum de usur. quest. 10. numer. 155. Salmas. de usur. & ceteros heretodoxos, qui prosequuntur odio Romanos Pontifices, illisque omnem hujus criminis cognitionem adimunt; nec poenis etiam ecclesiasticis ab eo plecti posse contendunt sine injuria laicae potestatis: quod quam falsò, & temerarie affirmetur, jam notavi in can. 28. Concilii Illiber.

12.
Traditur
ratio de
cidendi

Quibus ita constitutis apparet quam rectè Patres Concilii Lateran. in praesenti juxta jus naturale, divinum, & positivum statuerint, usurarios manifestos esse communionem Ecclesiae, & sepulturam privandos; nam cum usurarii manifesti praebent scandalum populo, & manifesta peccata, non occultà, sed publicà correctione puniri debeant, ad vitandum scandalum, cap. 1. de poenit. & remiss. cap. si peccaverit 2. qu. 1. cap. ego 42. de consecr. dist. 2. D. Greg. lib. 12. epist. 31. ad Felicem Sicilia Episcopum, Trident. sess. 24. de reform. c. 8. ideo manifesti usurarii privatione communionis, & sepulturae ecclesiasticae, ac aliis etiam poenis afficiuntur, tam laici quam clerici, quas dabitur infra in cap. praeerea.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa, nam etsi commercia juri naturali consona sint, tamen id procedit in commerciis, & negotiationibus licitis, non verò in illicitis, ut sunt contractus usurarii. Nec interest, quod jure naturali teneamur ad remunerationem beneficii accepti; nam alio modo possumus rependere gratias, aut remunerationem, quam usuris promissis, & solutis. Nec obstant testimonia sacrae paginae utriusque Testamenti. Non primum ex dist. cap. 28. Deuteron. in illis verbis: *Et fenerabis gentibus multis, ipse autem à nullo scenus accipies.* Nam respondendum est, fenerari in eo loco non significare mutuum dare sub usuris, sed tantum mutuari: in qua significatone accipitur in cap. 22. Proverb. ibi: *Dives pauperibus imperat: & qui accipis mutuum servus est fenerantis.* Et cap. 29. Ecclesiast. ibi: *Fenerare proximo tuo in tempore necessitatis illius.* Promisit enim Deus in dicto cap. 28. Judaeis legem suam observantibus omnium rerum abundantiam, divitiasque multas, & in illis observantiae praemium dixit, *fenerabis indigentibus multis;* quasi diceret, rerum omnium affluentiam abundabis, ut egentibus multis mutuum dare possis, à nemine autem indigeas accipere, ut exponunt congesti ab Aragon dist. quest. 78. vers. Tertia conclusio. Nec obstat textus in dist. cap. 23. Deuteron. in illis verbis: *Non fenerabis fratri tuo, sed alieno.* Nam omnia solutioe Joannis Pannicocti apud Lorinum in comment. illius textus, qui existimat illud, *sed alieno,* esse notam marginalem, quae in textum irrepit: & Hieronym. de Luca in tract. de cambiis, cap. 2. numer. 15. qui ait particulam illam adjectam fuisse à Concilio Sanedrini, quos refellit Gibalinus dicto cap. 7. articulo 2. dicendum est, Judaeis permissum fuisse exigere ab alienigenis usuras ad vitandum majus malum, ut etiam illis permissum fuit repudium, ne scilicet ob suam duritiam, & avaritiam fratres spoliarent. D. Thomas 1. 2. quaestione 108. articulo 3. erantque alienigenae, de quibus loquitur textus ille Chananæi, Amalachitæ, & Amorritæ, qui injustè detinebant terram populo Hebraico promissam, nempe Palaestinam: quo fit, jure optimo Hebraeos ab injustis possessoribus pecuniam exigere potuisse, argumento textus in cap. 1. in fine, hoc tit. cap. 3. Exodi, cap. dixit Dominus 14. quaestione 5. ubi docetur, populum Hebraicum Dei autoritate absque furti obligatione vasa aurea, & argentea ab Aegyptiis abstulisse: juxta quam interpretationem intelligendus est textus in cap. finali, 14. quest. 4. ubi D. Ambrosius asserit, usuras justè exigi posse ab iis, quorum bona jure belli capi possunt, nam intelligendus est, quoties accipitur usura, & retinetur in damni compensationem ab hoste injusto illati, vel ubi bona ab hoste possessa sunt ipsius mutuantis, aut ad eum pertinent, quemadmodum praedia Terrae Promissionis à Chananæis possessa ad Judaeos divina largitione pertinebant: quo modo textum illum, & locum D. Ambrosii in dist. cap. ult. explicant Cardinalis in Clement 1. de usur. §. ult. quest. 13. Conradus de contract. quest. 42. conclus. 2. Turrisicrem. in dist. cap. ult. Sotus lib. 6. de justit. quaestione 1. art. 1. alii relati à Covarr. dist. lib. 3. cap. 1. numer. 7. post Gerlonem Rossellius lib. 6. histor. cap. 1. numer. 9. Azor. 3. pars. insit. lib. 7. cap. 8. P. Gregor. lib. 3. part. tit. 5. cap. 5. Nec obstant auctoritates D. Matthæi, & Lucæ.

Lucæ; nam intelligi debent metaphoricè de usura spiritualium bonorum, vel virtutum, ut latius constat *ex eodem cap. 25.* quinimodò et si in sensu naturali, vel rerum naturalium parabola illa acciperetur, facile responderi posset verbum *usura*, non esse accipiendum de usura reprobata & injusta, sed de lucro justo; unum enim, & alterum sensum habere potest usuræ nomen, ut textum illum exposuerunt Sotus, Molina, & Aragon supra laudati. Nec obstant juris Cæsarei testimonia, ubi usuræ permittantur; nam usuræ jure civili tolerabantur, non tanquam justæ, sed tanquam impunitæ, ut supra notavi. Nec tandem obstant textus in dict. *cap. conquestus*, *cap. salubriter hoc titulo*, quorum veram interpretationem dabimus in eorum commentariis. Nec tandem obstat, quod ultimo loco expendebamus: videlicet in præsentī casu imponendam esse pœnam pecuniariam, seu temporalem; nam et si in præsentī usurarii manifesti tantum priventur communione Ecclesiæ, tamen non negatur aliis pœnis ecclesiasticis, & secularibus eos afficiendos esse, ut dicemus infra in *cap. præterea*.

14. Sed supra traditis obstat textus in *cap. 3. de fidejuss.* in illis verbis: *Præsentium quoque auctori-*

tate injungimus, ut si debitum, vel accessiones ille Exponegaverit, consuetudine, qua est legi contraria, nitor non obstante, juramentum calumnia subire cogatur. *cap. 3. de tur.* Ex quibus expressè deducitur, fidejussorem fideiussorem non solum teneri in sortem principalem, verum & in accessiones, id est in usuras; siquidem usura dicitur accessio, *l. frumenti, Cod. de usur. l. final in fin. Cod. de jure dot.* Igitur quia usuræ non sunt improbatæ per sacros canones. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, verum esse fidejussorem in sortem principalem acceptum jure civili etiam in usuras teneri, ut in eo textu probavi; attamen in eo textu Pontifex per accessiones non usuras intellexit, sed pœnam obligationi principali adjectam, ut fructus prædiorum, vel arborum, seu pensiones domorum. Quæ omnia accessio-num nomine continentur, ut probat Leothard, *de usuris questione 1. num. 2.* Etiam opponi possunt textus in *cap. 1. de feudis*, junctis adductis in ejus commentario, *cap. per vestras, de donat. inter. junctis ibi notatis; can. 20. Concil. Niber.* cum ibi adductis, *cap. quoniam 47. dist. cum dicto*

Leothardo *de usuris*

quest. 3.

CAPUT IV.

Alexander III. ^a Panormit. Archiepiscopo.

Super eo verò, quod à nobis tua devotio postulavit, utrum possit in recipienda pecunia ad usuram fieri dispensatio, ut pauperes, qui in ^b Sarracenorum captivitate tenentur, per eandem possint pecuniam liberari; præsentibus tibi literis diximus respondendum, quòd cum usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestetur, super hoc dispensationem aliquam non videmus adhibendam, quia cum Scriptura sacra prohibeat vel pro alterius vita ^c mentiri, multò magis est prohibendus quis, ne pro ^d redimenda vita captivi usurarum crimine involvatur.

NOTÆ.

- ^a *Panormitano.*) Ita etiam legitur in prima collectione: *sub hoc tit. cap. 3.* & post Concil. Later. *part. 16. cap. 1.* De Panormitana Ecclesia jam nonnulla adduxi in *cap. 4. de elect.*
- ^b *Sarracenorum.*) Nam paulò antè tempore Alexandri III. tota ferè Sicilia occupata erat à Sarracenis, cum quibus Siculi his temporibus sævum bellum gerebant, ut post alios refert D. Rochus Pitro *tom. 1. Sicilia sacra, in notitia Panormit. Ecclesia, anno 819.*
- ^c *Mentiri.*) *Cap. is autem 4. 22. quest. 2. c. si quis coactus 3. 22. quest. 5.* plura Theophilus Raynaud. *tom. 14. tract. de restrict. mentali, cap. 2. ex num. 16.* Alb. Gentilis *de abusumendacii, c. 13.* D. Joseph. de Retes *lib. 7. opuscul. cap. 3.* qui late agunt de mendacis officioso, & quando liceat amphibologicis clausulis uti.
- ^d *Redimenda.*) Et ita nec etiam pro pia causa licet usuram exercere, quia non sunt facienda mala, ut inde eveniant bona; licet legamus aliquando in belli subsidium pecuniam Ecclesiæ accipi à Principe sæculari sub annuo censu, non sub specie mutui, sed precarii, ut in Concilio Lepri-nensi sub Zacharia I. Concilio Ratisbonensi sub eodem: notavit Cironius *ad tit. de precariis.* Inde apud Antiquos valde dubitarum fuit de montibus Pietatis. Est autem mons pietatis cumulatús à *D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. V.*

ris acervus, qui sublevandis per mutuam miseris pauperum destinatur ea lege, ut mutuarius pignoribus datis pro securitate, exiguum aliquid solvat pro quantitate accepta. Et Cajetanus *3. tom. opusc. de monte Pietatis*, Sotus *lib. 6. de justit. qu. 1. artic. 6.* tenuerunt hujusmodi montem pietatis illicitum esse, quia jam recipitur aliquid ratione mutui ultra sortem principalem. Sed contraria sententia, immò licitum esse, verior, & receptior est, & etiam approbata per Sixtum IV. Innocentium VIII. Jul. II. Leonem X. in Concil. Lateran. *sess. 10.* & per Trident. *sess. 22. de reform. cap. 8.* ubi inter alia pia opera montes isti recensentur. Eorum æquitatem, & justitiam defendunt Molina *de just. tract. 2. disput. 325.* Lugo *eod. tract. disput. 25. numero 188.* Castropalao *eod. tract. disput. 4. num. 24.* Azor. *3. part. instit lib. 5. cap. 9. quest. 2.* & *cap. 22. quest. 4.* Scaccia *de commerciis, §. 1. quest. 1. num. 461.* Sarmiento *lib. 7. select. cap. 2. num. 13.* Leothardus *de usuris q. 22.* Aravio *in qq. moral. disput. 1. de statu civili. qu. 6.* Lessius, & alii apud Gibalinum *de usuris lib. 4. cap. 7. art. 2.*

COMMENTARIUM.

Cum usurarum prohibitio à jure naturali, & divino proveniat, non potest Pontifex, vel alius supremus Princeps dispensare, permittereve

G g 2

usurarum